

Katarzyna Piskrzyńska*

Kryzysy i konflikty międzynarodowe w wymiarze regionalnym. Rozważania teoretyczne

Streszczenie

Autorka opracowania podejmuje próbę wyjaśnienia różnicy pomiędzy pojęciami „spór”, „konflikt” i „wojna”. Zagadnienia te są do siebie zbliżone, ale niemożliwe. We współczesnym świecie kryzysy i konflikty międzynarodowe stanowią bardzo ważny i niezmiernie trudny problem, z którym zmagają się społeczności międzynarodowe. Konflikty o charakterze wewnętrznym, spowodowane dynamiką ruchów separatystycznych, procesami autonomizacyjnymi, zachodzą także z dużą intensywnością w Europie (w systemie politycznym Hiszpanii, Belgii). Dezintegracja Jugosławii spowodowała cykl dramatycznych wojen, w istocie międzynarodowych, pomiędzy sukcesorami byłej federacji.

Po zakończeniu rywalizacji zimnowojennej między USA a ZSRR wydawało się, że sytuacja na świecie powinna być stabilna. Tymczasem jest mnóstwo punktów zapalnych w poszczególnych regionach świata spowodowanych wzrastającym nacjonalizmem. Integrująca się Europa permanentnie zmagają się z problemem utrzymania stabilizacji w regionach objętych konfliktami. W procesie tym niezwykle ważną rolę odgrywają również organizacje międzynarodowe, w szczególności ONZ. Organizacja Narodów Zjednoczonych obowiązuje państwa do pokojowego rozwiązywania sporów i konfliktów międzynarodowych, dając przy tym swobodę w doborze odpowiednich metod i środków.

Wreszcie na państwach, jako uczestnikach społeczności międzynarodowej, spoczywa obowiązek utrzymania między sobą relacji pokojowych, dlatego powinny prowadzić one taką politykę, która zapobiegałaby powstawaniu ewentualnych kwestii spornych.

Słowa kluczowe:

spór międzynarodowy, konflikt międzynarodowy, wojna

---

* Mgr, asystent w Katedrze Stosunków Międzynarodowych Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej.

Wprowadzenie

We współczesnym, zglobalizowanym świecie kryzysy i konflikty międzynarodowe stanowią ważny problem, z którym od lat zmagają się społeczności międzynarodowe. W celu przeanalizowania badanego zjawiska należy dokonać rozróżnienia między pojęciami: „spór”, „konflikt”, „wojna”. Różnica między tymi zjawiskami i procesami jest czasami bardzo niewielka, dlatego też często zdarza się, że niektórzy autorzy stosują zamiennie wspomniane pojęcia. Jednak należy pamiętać, że nie są one tożsame, pomimo że zawierają podobne treści¹.

Podjęcie problematyki konfliktu i wojny, niezbędne jest skupienie się na założeniach metodologicznych najbardziej dojrzałych dyscyplin naukowych: polemologii oraz *peace research*.

Polemologia jest stosunkowo młodą dyscypliną naukową, której twórcą jest Gaston Bouthoul. Etymologicznie słowo to pochodzi od greckiego *polemos*, co oznacza wojnę, konflikt. Metodologia badanego zjawiska zasadzała się na założeniu, że poznanie wojny (konfliktów) pozwoli bezpośrednio poznać pokój. Zasadne wydaje się pytanie stanowiące założenie badawcze dyscypliny, dlaczego państwa, zdając sobie sprawę, że wojna jest procesem destrukcyjnym, kosztownym pod każdym względem, podejmują się konfrontacji w miejsce stosunków pokojowych, przynoszących korzyści i gwarancję rozwoju. Polemologia skupia się na wojnach, gdyż zakłada, że są one łatwiejsze do zbadania, ich manifestacje są bardziej mierzalne. Natomiast pokój definiuje się jako brak wojny. Jest to jednak definicja niewystarczająca, dlatego poszukuje się innych jego cech. Polemologia – czy inaczej – socjologia wojny, podejmuje również badanie rytmów wojowniczości, ponieważ czas trwania znaczących procesów jest specyficzny dla każdego typu społeczeństwa. Reasumując, należy stwierdzić, że dyscyplina ta zasadza się na trzech głównych filarach, a mianowicie:

- ogólnej socjologii wojny, gdzie skupia się uwagę na rytmach wojowniczości;
- etiologii wojny i czynnikach wirulencyjnych, które mają za zadanie badać przyczyny strukturalne, koniunkturalne i okazjonalne konfliktów;
- prospekcyjnej, uwzględniającej barometry polemologiczne².

Kolejny z nurtów, *peace research*, w pierwszej fazie swojego rozwoju koncentrował się na przedmiotowej analizie faszyzmu, nacjonalizmu, szowinizmu oraz socjalizmu totalitarnego. Drugi etap z kolei skupiał się na rzeczywistości wybuchu światowego konfliktu nuklearnego oraz fenomenie politycznym zimnej wojny. Zarówno pierwszy, jak i drugi okres jest zaliczany do tzw. „tradycyjnego” *peace research*, zwanego także „amerykańskim”. Badania w tej fazie skupiały się głównie na niedopuszczeniu do eskalacji konfliktu, tłumieniu go w zarodku, łagodzeniu i pokojowych środkach rozwiązywania kryzysu, a także na kontrolowaniu i manipulowaniu konfliktami.

---

¹ Szerzej zob. K. Nossol, *Mercenaries and Transnational Security Corporations in the Post Cold War Era*, „Civil War”, No. 1, 1998.

² Szerzej zob. J. Świeca, *Kwestia stabilności systemów demokratycznych a założenia metodologiczne polemologii, peace research oraz teorii procesu pokojowego*, [w:] *Współczesne systemy demokratyczne*, cz. II, red. J. Świeca, Kielce 2003, s. 8-11.

W trzecim okresie *peace research*, który ukonstytuował się po 1968 roku, (dwa wyżej wspomniane rozwijały się w latach 1955–1968), dominowały dyskusje dotyczące przemocy osobistej i porównywanie jej do przemocy strukturalnej³.

Inną kategorią naukową jest spór międzynarodowy. Spór międzynarodowy ma miejsce wówczas, gdy państwa lub inne podmioty w rozumieniu prawa międzynarodowego prezentują odmienne stanowiska dotyczące tych samych kwestii. Spór może stanowić jedno ze źródeł konfliktu, ale jego istota opiera się głównie na tym, że może zostać rozwiązany przy pomocy środków prawnych⁴.

Karta Narodów Zjednoczonych dodatkowo dokonuje rozróżnienia na spory i sytuacje, przy czym ten ostatni termin należy traktować w sposób szerszy. Sytuacja oznacza stan napięcia w stosunkach międzynarodowych, który może doprowadzić do sporu i niejednokrotnie go poprzedza. Różnica między tymi zagadnieniami jest również dość niejasna, jednakże takie rozróżnienie jest ważne, gdyż strona w sporze będąca członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ jest zobowiązana do wstrzymania się od głosowania, natomiast taki wymóg nie występuje w przypadkach kwalifikowanych jako sytuacje⁵.

Spory międzynarodowe mogą dotyczyć żywotnych interesów państwa i stanowić zagrożenie dla utrzymania międzynarodowego ładu, ale są również takie, które niekorzystnie wpływają na relacje międzynarodowe, ale nie stanowią zagrożenia dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

W literaturze przedmiotu dokonuje się podziału na spory polityczne i prawne. O tym, czy spór jest polityczny, decydują takie kryteria, jak: racja stanu, interesy polityczne czy też żywotne interesy narodowe. Natomiast ocena sporu prawnego opiera się na określonej normie prawa międzynarodowego⁶.

Spory międzynarodowe są nieodłącznym elementem stosunków międzynarodowych, co jest naturalną konsekwencją współzycia państw między sobą. W związku z tym nie ma możliwości całkowitego ich wyeliminowania. W tym celu, aby nie dopuścić do zachwiania poczucia bezpieczeństwa i pokoju w państwach objętych sporem, prawo międzynarodowe nakazuje ich załatwianie tylko i wyłącznie sposobami pokojowymi. W podobny sposób traktuje Karta Narodów Zjednoczonych, przy czym do podejmowania pokojowych środków rozwiązywania sporów międzynarodowych są zobligowane zarówno państwa będące członkami ONZ, jak i te, które do tej organizacji nie należą. Jeśli chodzi o dostępne środki pokojowego rozwiązywania sporów, istnieje duża swoboda w ich doborze przez poszczególne państwa, nie są one odgórnie narzucane⁷.

Analizując pojęcie konfliktu, należy zaznaczyć, że istnieje różnorodność sposobów jego definiowania. Zagadnienie to jest rozpatrywane w ujęciu ści-

³ Ibidem, s.12.

⁴ E. Cziomer, L.W. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 250.

⁵ L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Wyd. Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2006, s. 215.

⁶ Szerzej zob.: W. Malendowski, *Spory i konflikty międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe*, red. W. Malendowski, Cz. Mojsiewicz, Wyd. Atla 2, Wrocław 2004, s. 513.

⁷ Por. L. Antonowicz, *Podręcznik prawa...*, op. cit. s. 216.

słym, szerokim i psychologicznym. Wyróżniamy między innymi konflikt międzynarodowy, wewnętrzny oraz konflikt społeczny.

Konflikt społeczny jest definiowany jako proces wzajemnego oddziaływania na siebie podmiotów. W procesie tym występuje świadomość faktycznej lub wymagowanej niezgodności celów i interesów, zmierzająca do wymuszenia zmiany podjętych lub zamierzonych działań drugiej strony lub do zaszkodzenia przeciwnikowi⁸.

Konflikt międzynarodowy natomiast ma miejsce wówczas, gdy między dwoma lub większą liczbą podmiotów występują sprzeczności wynikające z różnicy interesów⁹. W zależności od sytuacji i eskalacji napięcia przedmiot konfliktu może pojawiać się zarówno stopniowo, jak i gwałtownie. Dochodzi do niego wówczas, gdy strony podejmują działania polityczne, ekonomiczne bądź militarne w celu narzucenia swoich racji. Ważną rolę w tym procesie odgrywa zachowanie stron konfliktu, ponieważ biorąc pod uwagę to kryterium, możemy dokonać podziału na konflikty werbalne, w postaci protestu, sprzeciwu, groźby oraz akcje konfliktowe, które mogą się przejawiać w postaci zerwania stosunków dyplomatycznych, demonstracji siły bądź bezpośredniego jej użycia¹⁰.

Niezmiernie ważne jest, aby konflikt odróżnić od rywalizacji czy też kryzysu. Dlatego istotny jest moment powstania tzw. „krytycznego napięcia”, gdzie dochodzi do ujawnienia się sprzecznych interesów i powstaje rdzeń czy inaczej jądro konfliktu międzynarodowego. Sprzeczność interesów w relacjach międzynarodowych może się odnosić do wartości narodowych i politycznych, takich jak: suwerenność, niezależność, integralność terytorialna, samostanowienie itp. Poza tym konflikt posiada duży zasięg oraz obejmuje znaczne kręgi społeczne.

O konflikcie wewnętrznym mówimy wówczas, gdy ma on miejsce w obrębie danego państwa. Niejednokrotnie zdarza się, że dochodzi do umiędzynarodowienia konfliktu wewnątrzpaństwowego. Ma to miejsce wówczas, gdy ingerują państwa trzecie poprzez wysłanie do danego kraju ekspedycji wojskowej, grupy doradców, transportu broni oraz poprzez wywieranie presji, w tym także dyplomatycznej¹¹.

Reasumując, należy zaznaczyć, że konflikt międzynarodowy, eskalując, przybiera różne fazy, które w dość przejrzysty sposób przedstawia J. Prokopczuk, a mianowicie:

1. Sprzeczność interesów, która wynika z przesłanek historycznych lub z działań rządów, i niekoniecznie musi mieć charakter konfliktowy. Polityka zagraniczna stanowi narzędzie, przy pomocy którego rządy starają się zagwarantować bezpieczeństwo i stabilność swoim państwom, zakładając, że istniejące sprzeczności interesów nie wywołają sytuacji konfliktowej.

⁸ A. Słaboń, *Konflikt społeczny i negocjacje*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1995, s. 23.

⁹ Por. *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wyd. Atla 2, Wrocław 2000, s. 224.

¹⁰ W. Malendowski, *Spory i konflikty...*, op. cit. s. 514.

¹¹ Por. E. Cziomer, L.W. Zyblikiewicz, *Zarys...*, s. 250.

2. Spory, które powstają w momencie, kiedy zewnętrzne lub wewnętrzne napięcia wynikające ze sprzeczności interesów znajdą się poza system pełnej kontroli, wywołując reakcję drugiej strony. Wówczas państwo lub państwa, podejmując odpowiednie działania, mogą doprowadzić do wzrostu napięć międzynarodowych i zrodzić sytuację zagrażającego pokojowi sporu.
3. Kryzys ma miejsce wówczas, gdy strony w celu osiągnięcia swoich interesów (które się wykluczają), angażują różne środki w postaci protekcyjizmu, embarga, izolacji ekonomicznej, a w skrajnym przypadku podejmują nawet aktywizację militarną, z groźbą użycia sił zbrojnych. Jest to faza, w której strony mogą się wycofać z ostatecznej konfrontacji. Dzięki mediacjom kryzys może zostać zażegnany.
4. Konfrontacja – ten etap nie jest jednoznaczny z początkiem wojny, ponieważ często chodzi o uzyskanie koncesji, a strona usiłuje stłumić działania militarne z powodów gospodarczych, politycznych czy ideologicznych. Na tym etapie również może dojść do kompromisu, na przykład kiedy jedna ze stron podejmie decyzję o wycofaniu się. Natomiast wojna w okresie konfrontacji tworzy ten typ stosunków między państwami, które są wyrazem inercji, jeśli chodzi o kontrolowanie sytuacji. Faktem jest, że wojny przynoszą ekonomiczną i biologiczną destrukcję, ale z drugiej strony przyspieszają także polityczne, socjalne i inne przemiany.
5. Pokojowe uregulowanie konfliktu, gdzie zazwyczaj strona trzecia ma duży wpływ na jego zakończenie¹².

Z kolei E. Cziomer, analizując pojęcie konfliktu, wyróżnił trzy jego fazy:

1. Początek konfliktu, gdzie rządy bądź inne podmioty w państwie znajdują się pod silną presją zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną. Od natężenia sytuacji, nacisku i zagrożenia zależy, czy dojdzie do typowej sytuacji konfliktowej. Jeśli tak, to po pewnym czasie może dojść do jej wygaszenia lub natężenia niesprzyjających okoliczności, co zazwyczaj ma miejsce, i wówczas następuje przejście do kolejnej fazy.
2. Druga faza charakteryzuje się pewnymi stadiami. Pierwsze stadium, to tak zwany „tłący konflikt”. Może on trwać całymi latami. Jego charakterystyczną cechą jest to, że towarzyszy mu niski stopień napięcia, a strony ograniczają się do powtarzania swoich racji. Żadna ze stron nie podejmuje ostrzejszych form nacisku. Na tym etapie otwarte pozostają wszelkie możliwe opcje rozwiązania konfliktu.

Następnie konflikt przechodzi w stadium kryzysu, kiedy dochodzi do natężenia gróźb, mogą być zastosowane sankcje ekonomiczne, blokady czy nawet może dojść do interwencji militarnej. W tej fazie jedna ze stron może być zeterminowana do radykalnego działania oraz ponoszenia określonego ryzyka. Na skutek eskalacji napięcia powstaje poważny kryzys. W tej fazie strony przy-

¹² J. Prokopczuk, *International Conflict in the Third World: Some Question of Theory*, „Studies on the Developing Countries”, No 2, 1987, s. 52.

gotowują się do podjęcia interwencji militarnej, co zwiastuje nieuchronny wybuch wojny. Strony uciekają się do blokad, interwencji wojskowych, ostrzelania terytorium, aresztowania osób itp.

Wojna jest ostatnim stadium drugiej fazy, gdzie dochodzi do siłowego sposobu rozwiązania konfliktu.

3. Ostatnia, trzecia faza to moment, w którym z reguły następuje rozwiązanie konfliktu, co nie jest równoznaczne z jego zakończeniem. Mechanizmem przyczyniającym się do zakończenia wojny jest określony nacisk wewnętrzny lub zewnętrzny, albo jeden i drugi¹³.

Wart odnotowania jest również fakt, że w poszczególnych regionach świata mają miejsce konflikty lokalne o zróżnicowanym podłożu. Za K. Kubiakiem można je skategoryzować w następujący sposób:

- konflikty terytorialne, zazwyczaj toczące się o tereny zasobne w surowce naturalne,
- konflikty na tle ekonomicznym, których najczęstszą przyczyną są dysproporcje związane z poziomem życia,
- konflikty na tle etnicznym, których przyczyna może tkwić w próbie wynaradawiania mniejszości w państwie, gdzie dominuje jedna grupa etniczna,
- konflikty na tle religijnym, wynikają one z niemożności funkcjonowania różnych religii w obrębie jednego państwa,
- konflikty na tle kulturowym, wywołane zwykle brakiem wypracowania powszechnie akceptowanych zasad współżycia społeczności z odmiennych kręgów kulturowych¹⁴.

Jak przedstawiono powyżej, istnieje bardzo szerokie spektrum czynników wywołujących konflikty. Nie jest oczywiście rzeczą łatwą i możliwą całkowite ich wyeliminowanie, jednakże państwa, które się ze wspomnianymi problemami borykają, powinny użyć wszelkich możliwych środków w celu ich ograniczenia.

Niezmiernie istotnym zagadnieniem, o którym wspomniano już wyżej, jest wojna. Istnieje wiele teorii na jej temat. Przykładowo H. Grotius wojnę nazwał stan, w jakim znajdują się osoby toczące spór przy użyciu siły. Z kolei C. von Clausewitz nazwał wojnę kontynuacją polityki przy pomocy przemocy. Natomiast J. Makowski uważa, że wojna to „taki stan faktyczny między dwoma lub więcej państwami, kiedy one przy pomocy środków gwałtownych wszelkiego rodzaju, starają się narzucić przeciwnikowi swoją wolę”¹⁵.

Analizując zagadnienie wojny, należy zaznaczyć, że funkcjonuje także pojęcie wojny domowej oraz wojny asymetrycznej.

Przez wojnę domową należy rozumieć walkę między frakcjami w obrębie jednego państwa. Zazwyczaj wspomniane frakcje walczą albo o utworzenie

---

¹³ E. Cziomer, L. W. Zyblikiewicz, *Zarys...*, s. 255-256.

¹⁴ K. Kubiak, *Wojny, konflikty zbrojne i punkty zapalne na świecie*, Wyd. TRIO, Warszawa 2007.

¹⁵ Cyt. za: J. Kukułka, *Zaspokajanie potrzeb i rozwiązywanie konfliktów w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2006, s. 263.

rządu, albo o kontrolę terytorium określonego państwa. Wojna domowa może mieć charakter totalny bądź ograniczony. We współczesnym świecie, głównie na kontynencie afrykańskim, mamy do czynienia z wojnami domowymi. Ich liczba jest znacznie większa i wciąż wzrasta w porównaniu z wojnami o charakterze międzypaństwowym.

Z kolei z wojną asymetryczną mamy do czynienia wówczas, gdy strony dysponują nierównymi siłami. Słabsza strona stara się zneutralizować siły swojego przeciwnika, w tym jego wyższy poziom zaawansowania technologicznego, przez wykorzystanie jego słabości. Asymetria ta może się wyrażać na przykład w prowadzeniu wojny partyzanckiej przeciwko silniejszemu wrogowi. Przykładem wojen asymetrycznych są również ataki terrorystyczne¹⁶.

W ujęciu prawa międzynarodowego wojna jest stosunkiem między państwami, a jej rozpoczęcie związane jest z przejściem od stanu pokoju do stanu wojny, który zazwyczaj związany jest z prowadzeniem walki zbrojnej między państwami. Bardzo często używa się zamiennie słów „wojna”, „konflikt zbrojny”. Należy jednak pamiętać, że pojęcie konfliktu międzynarodowego w prawie międzynarodowym publicznym jest szersze od pojęcia wojny. Wiąże się ono z wszelkimi przejawami walki zbrojnej, czyli poza klasycznymi regularnymi wojnami o charakterze międzypaństwowym również interwencją zbrojną, starciami granicznymi, wojnami domowymi, powstaniem itp. Stronami konfliktu zbrojnego mogą być państwa, narody, organizacje międzynarodowe, ugrupowania wewnątrzpaństwowe¹⁷.

W tym miejscu należy wspomnieć również o najczęściej spotykanym kryterium klasyfikacji konfliktów zbrojnych. Niewątpliwie istotne jest kryterium sprawiedliwości, według którego wojna sprawiedliwa (*bellum iustum*) to taka, która została bezwzględnie wypowiedziana i taka, która nie miała charakteru zaborczego, a więc narodowa bądź narodowyzwolenicza. Natomiast wojna niesprawiedliwa (*bellum iniustum*) to taka, która została bezzasadnie wywołana. Zazwyczaj przyświecają jej cele agresywne i zaborcze. Jest to kryterium dość subiektywne, ponieważ strony starają się w każdej sytuacji uargumentować korzystne dla siebie okoliczności prawa do ataku lub obrony.

Biorąc pod uwagę kryterium wglądu na podmioty uczestniczące, wyróżniamy konflikty międzypaństwowe, czyli międzynarodowe, w których partycypują państwa oraz konflikty niepaństwowe, gdzie walczą przeciwko sobie polityczne ugrupowania wewnątrzpaństwowe.

Kolejne kryterium to sposób prowadzenia wojny, według którego możemy je podzielić na lądowe, morskie i powietrzne. Uwzględniając stosowane środki, wyróżniamy między innymi wojnę chemiczną, biologiczną, atomową. Pod względem prawnym konflikty zbrojne dzielimy na legalne, czyli takie, które

¹⁶ Por. K. Mingst, *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 220.

¹⁷ K. Pawłowski, *Spory i konflikty międzynarodowe*, [w:] *Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. M. Pietraś, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2006, s. 351.

mają prawne uzasadnienie oraz nielegalne, zabronione przez prawo międzynarodowe¹⁸.

Wart odnotowania jest również fakt, że na przestrzeni lat funkcjonowały rozmaite koncepcje na temat przyczyn i celów wojny. Nie zawsze jednak założenia i poglądy badaczy odzwierciedlały rzeczywistość.

Pierwszą, najstarszą grupę poglądów na temat wojny prezentowali filozofowie i teologowie. Wśród nich można między innymi wyróżnić: św. Augustyna, Lutra, Spinozę, Hobbesa. Uważali oni, że główną przyczyną wojen tkwi w ułomnościach natury ludzkiej, we wrodzonym instynkcie walki. W związku z tym, żeby dążyć do wyeliminowania źródeł wojen, jednostka musi permanentnie się doskonalić i eliminować agresywne zachowania.

Drugą grupę poglądów tworzyli neodarwinizmi i teorii faszystowskich. Dla tej grupy wojna była naturalną konsekwencją zastępowania jednostek słabszych przez silniejsze, zjawiskiem nieuchronnym, czynnikiem dyscyplinowania narodów i państw. Przedstawicielem tego poglądu był m.in. Nietzsche.

Na trzecią grupę składały się poglądy upatrujące źródła wojen w systemie międzynarodowym. Przedstawiciele tego poglądu w osobach m.in. R. Arona czy V. Dyke'a przyczyn wojen doszukują się w zasadzie suwerenności, do której mają prawo państwa. Uważali oni, że gdyby można było wyeliminować tę zasadę na rzecz utworzenia światowego państwa, to wówczas wojny zostałyby wyeliminowane.

Ostatnią, czwartą grupę tworzyły poglądy marksistowskie. Zwolennicy tej grupy źródeł wojen doszukiwali się w stosunkach społecznych i ekonomicznych, a przede wszystkim w wyzysku i uzależnieniu człowieka przez człowieka oraz narodu przez naród. Dlatego też należy pozbyć się tych niepożądanych zjawisk, żeby w ten sposób przygotować grunt dla zaistnienia pokoju¹⁹.

Według prognoz Françoise'a Heisbourga w najbliższych 25 latach mogą pojawić się wojny w następujących kategoriach:

- wojny podejmowane przez złośliwe zachodnie dyktatury,
- wojny sukcesyjne, prowadzone o władzę w obrębie rozpadających się państw,
- wojny „rozrywające”, gdzie zostaną wykorzystane takie środki jak terror, destrukcja systemów finansowych itp.,
- wojny klasyczne, w których wykorzystywane będą metody XXI wieku,
- wojny – interwencje zbrojne²⁰.

Reasumując tę część rozważań, należy stwierdzić, że traktując opisywane zagadnienia osobno, konflikt będzie oznaczał wejście sporu w ostrzejszą fazę. Ma to miejsce wówczas, gdy następuje eskalacja żądań, nasilanie się gróźb łącznie

---

¹⁸ Szerzej zob. Z. Cesarz, *Konflikty zbrojne jako problem międzynarodowy*, [w:] *Problemy polityczne współczesnego świata*, red. Z. Cesarz, E. Stadtmüller, Wrocław 1996, s. 78.

¹⁹ J. Kukulka, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984, s. 243.

²⁰ Cyt. za: B. Balcerowicz, *Teorie, koncepcje wojny (i pokoju) po zimnej wojnie*, [w:] *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, red. R. Kuźniar, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, s. 481.

z niejednokrotnym zastosowaniem sankcji ekonomicznych, blokad czy interwencji militarnej. Klasycznym przykładem opisywanego zjawiska jest kryzys berliński 1958–1961. Dalsze nasilenie napięć między zważnionymi stronami powoduje, że podejmują one konkretne działania mające na celu przygotowanie do wojny. Jako przykład tego typu zachowań może posłużyć konflikt kubański z 1962 roku, który niemal doprowadził do wybuchu wojny światowej.

Ostatnim stadium konfliktu jest wojna, która stanowi siłową formę rozwiązania konfliktu przy zastosowaniu regularnych oddziałów wojskowych²¹.

Wnioski

Podsumowując podejmowane zagadnienia, należy stwierdzić, że utrzymanie stabilności w integrującej się Europie jest procesem niezwykle trudnym, wymagającym od członków społeczności międzynarodowej współdziałania oraz zaangażowania. Transnarodowa Europa jest wspólnotą państw, regionów i obywateli.

Konflikty wewnętrzne i międzynarodowe są przejawem sprzeczności interesów występujących między państwami, dowodem niemożności, a nawet jak twierdzi T. Łoś-Nowak, niechęcią sięgania po rozwiązania polubowne²². Są to zarówno interesy egzystencjalne, koegzystencjalne, jak i funkcjonalne. Konflikty, spory, wojny to zjawiska, które od zawsze służyły ludzkości w jej rozwoju. Nie da się ich wykorzenić z dnia na dzień, ponieważ państwa są zbyt zróżnicowane i niejednokrotnie posiadają różne koncepcje na temat określonego zjawiska. Obok demokracji (skonsolidowanych czyli liberalnych i nieskonsolidowanych, elektoralnych) istnieją i funkcjonują w świecie państwa „szarej” strefy politycznej, a także kraje autorytarne. Uwarunkowania ustrojowe w percepcji sytuacji światowej i regionalnej przez elity i społeczeństwa są bardzo silne. Problemy w ramach procesu eksternalizacji „wylewają” się poza granice państwowe w różnym stopniu, powodując zagrożenie pokoju w całych regionach. Należy jednak podejmować próby w celu eliminowania źródła ich występowania. Poza tym we współczesnych stosunkach międzynarodowych ważne jest, aby nie uciekać się do rozwiązań siłowych, a raczej rozwiązywać problemy środkami pokojowymi. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że do dyplomatycznych sposobów rozwiązywania sporów międzynarodowych zaliczamy: negocjacje, mediacje, dobre usługi, komisje badań oraz koncyliacje. Oprócz wspomnianych, występują również sposoby sędownicze w postaci arbitrażu międzynarodowego (rozjemstwa) czy też sądownictwa stałego²³. Tak więc państwa, zanim podejmą rozwiązania siłowe, powinny wykorzystać wszelkie dostępne metody pokojowego rozwiązywania kwestii spornych. Dyplomacja to tylko część pro-

²¹ Szerzej o tych zagadnieniach zob. R. Zenderowski, *Stosunki międzynarodowe*, Vademecum, Wyd. Atla 2, Wrocław 2006 s. 479-480.

²² T. Łoś-Nowak, *Podstawowe problemy współczesnych stosunków międzynarodowych*, [w:] *Współczesne stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1995.

²³ Szerzej zob. R. Zenderowski, *Stosunki międzynarodowe...*, op. cit., s. 488 i nast.

cesu pokojowego, który jest szerokim zjawiskiem psychologiczno-politycznym, służącym przełamywaniu „murów” uprzedzeń i nienawiści. Po zaniku zimnej wojny i idei internacjonalistycznych związanych z komunizmem pojawiły się różne warianty ruchów nacjonalistycznych i związanych z nimi ideologii. Nakładają się często na nie ambicje polityków oraz ich intrygi.

Mogłoby się wydawać, że po zakończeniu rywalizacji zimnowojennej między dwoma znaczącymi mocarstwami USA i ZSRR na świecie zapanuje spokój. Tymczasem okazało się, że konflikty dalej występują, z tym że punkt ciężkości został przesunięty w peryferyjne regiony świata²⁴. Tym niemniej konflikty groźne dla pokoju regionalnego występują także w Europie.

Taka sytuacja może sugerować jednocześnie, że wojna nadal stanowi jedną ze skutecznych metod prowadzenia polityki zagranicznej w stosunkach międzynarodowych. Zwolennicy teorii liberalnej, której przedstawicielem jest między innymi Schumpeter, uważają, że wojna była „rakiem na ciele polityki”, a także dolegliwością, którą człowiek mógł uleczyć. Jednym ze skutecznych sposobów jej uleczenia jest demokracja, gdyż demokratyczne procesy i instytucje mogą przełamać potęgę rządzących elit i ograniczyć ich tendencje do stosowania przemocy. Drugi sposób to wolny handel i wymiana handlowa, które mogą przewyciężyć sztuczne granice między jednostkami i zjednoczyć je w społeczeństwo²⁵. Można też wojny połączyć ze zjawiskiem przemocy indywidualnej, a zwłaszcza strukturalnej (z ubóstwem, represjami, alienacją), jak czynią to przedstawiciele kierunku *peace research*. Badanie istoty wojen, ich struktury, przebiegu, rytmiczności sugerują polemologowie.

Konkludując, należy stwierdzić, że to na państwach, jako suwerennych jednostkach geopolitycznych i głównych podmiotach stosunków międzynarodowych, ciąży obowiązek prowadzenia takiej polityki, która niwelowałaby niebezpieczeństwo powstawania konfliktów.

Summary

International conflicts and crises in regional dimensions. Theoretical deliberations

The author of the present work attempts to explain the difference between the notions of strife, conflict and war, as all of them are similar, but not synonymous. Nowadays international conflicts and crises are considered to be a crucial problem which people in the modern world have to face.

---

²⁴ Szerzej zob. K.N. Waltz, *Structural Realism After Cold War*, „International Security” 2000, Vol. 25, No.1, s. 5-41.

²⁵ Zob S. Burchill, R. Devetak, A. Linklater, M. Paterson, Ch. Reus-Smit, J. True, *Teorie stosunków międzynarodowych*, Książka i Wiedza, Warszawa 2006, s. 51.

After the cold war between the USA and the Soviet Union finished, the situation in the world was believed to remain rather stable. However, it turned out that there were many trouble spots in different parts of the world. While integrating Europe is constantly facing the problem of keeping the peace in the regions remaining in conflict. Various international organizations which take an important part in the process of establishing peace in the world, and especially United Nations Organization, oblige the countries involved to solve the conflicts peacefully, using appropriate means and solutions.

Moreover, the countries are obliged to preserve harmonious relations with all the other members of the international community and to develop such strategies in their foreign policy so as to prevent future conflicts.

Key words:

strife, conflict international, war

Literatura

1. L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Wyd. Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2006.
2. A. Antoszewski. R. Herburt (red.), *Leksykon politologii*, Atła 2, Wrocław 2000.
3. B. Balcerowicz, *Teorie, koncepcje wojny (i pokoju) po zimnej wojnie*, [w:] *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, red. R. Kuźniar, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego 2005.
4. S. Burchill, R. Devetak, A. Linklater, M. Paterson, CH. Reus-Smit, J. True, *Teorie stosunków międzynarodowych*, Książka i Wiedza, Warszawa 2006.
5. Z. Cesarz, *Konflikty zbrojne jako problem międzynarodowy*, [w:] *Problemy polityczne współczesnego świata*, red. Z. Cesarz, E. Stadtmuler, Wrocław 1996.
6. E. Cziomer, L.W. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2006.
7. W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych*, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2003.
8. K. Kubiak, *Wojny, konflikty zbrojne i punkty zapalne w świecie*, Wyd. TRIO, Warszawa 2007.
9. J. Kukułka, *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych 1945-2000*, Wyd. Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2007.

10. J. Kukułka, *Zaspokajanie potrzeb i rozwiązywanie konfliktów w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Halizak, R. Kuźniar, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2006.
11. J. Kukułka, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984.
12. T. Łoś-Nowak, *Podstawowe problemy współczesnych stosunków międzynarodowych*, [w:] *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1995.
13. W. Malendowski, *Spory i konflikty międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe*, red. W. Malendowski, Cz. Mojsiewicz, Wyd. Atla 2, Wrocław 2004.
14. K. Mingst, *Podstawy stosunków międzynarodowych*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2006.
15. K. Nossol, *Mercenaries and Transnational Security Corporations in the Post Cold War Era*, „Civil War”, No.1, 1998.
16. S. Parzymies, *Stosunki międzynarodowe w Europie 1945-2004*, Wyd. Akademickie Dialog, Warszawa 2004.
17. K. Pawłowski, *Spory i konflikty międzynarodowe*, [w:] *Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. M. Pietraś, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2006.
18. A. Roberts, *Intervention Without End*, „The World Today”, April 2003.
19. A. Słaboń, *Konflikt społeczny i negocjacje*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1995.
20. J. Świeca, *Kwestia stabilności systemów demokratycznych a założenia metodologiczne polemologii, peace research oraz teorii procesu pokojowego*, [w:] *Współczesne systemy demokratyczne*, red. J. Świeca, Kielce 2003.
21. J. Świeca, *Bliskowschodni proces pokojowy, Idee – inicjatywy – dyplomacja*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1996.
22. K.N. Waltz, *Structural Realism After Cold War*, „International Security” 2000, Vol. 25, No.1.
23. R. Zenderowski, *Stosunki międzynarodowe. Vademecum*, Wyd. Atla 2, Wrocław 2006.